

Razvoj govora od treće do šeste godine života

Birač, Matea

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:164797>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-19**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

MATEA BIRAČ
RAZVOJ GOVORA OD TREĆE DO ŠESTE GODINE ŽIVOTA

Završni rad

Pula, rujan , 2017. godine

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

MATEA BIRAČ

RAZVOJ GOVORA OD TREĆE DO ŠESTE GODINE ŽIVOTA

Završni rad

JMBAG:03030499512, redoviti student

Studijski smjer: Predškolski odgoj

Predmet: Razvojna psihologija

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Psihologija

Znanstvena grana: Razvojna psihologija

Mentor: Đeni Zuliani, pred.

Pula, rujan , 2017. godine

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani _____, kandidat za prvostupnika _____ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, _____ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom

_____ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. GOVOR	2
3. RAZVOJ JEZIKA.....	5
4. RAZVOJ GOVORA OD TREĆE DO ŠESTE GODINE ŽIVOTA	7
4.1. Razvoj govora kod trogodišnje djece.....	7
4.1.1. Sluh i slušanje	8
4.1.2. Artikulacija.....	8
4.1.3. Rječnik i gramatika	8
4.2. Razvoj govora kod četverogodišnje djece	9
4.2.1. Sluh i slušanje	10
4.2.2. Artikulacija.....	10
4.2.3. Rječnik i gramatika	10
4.2.4. Komunikacija	11
4.3. Razvoj govora kod petogodišnje djece.....	11
4.3.1. Sluh i slušanje	12
4.3.2. Artikulacija.....	12
4.3.3. Rječnik i gramatika	12
4.3.4. Komunikacija	13
4.4. Razvoj govora kod šestogodišnje djece.....	13
4.4.1. Sluh i slušanje	14
4.4.2. Artikulacija.....	14
4.4.3. Rječnik i gramatika	14
4.4.4. Komunikacija	15
5. USPORENI RAZVOJ GOVORA.....	16
5.1. Pokazatelji usporenog razvoja u dobi od treće do četvrte godine života	16
5.2. Pokazatelji usporenog razvoja u dobi od četvrte do pete godine života	17
5.3. Pokazatelji usporenog razvoja u dobi od pete do šeste godine života.....	17
6. ULOGA RODITELJA I OKOLINE U RAZVOJU GOVORA.....	18
6.1. Rani dječji govor ne smijemo ispravljati	19
6.2. Razlike u govoru kod dječaka i djevojčica	19
6.3. Razlike u govoru kod prvorodenog i kasnije rođenog djeteta.....	20
6.4. Utjecaj igre na dječji govor	21
6.5. Kako knjige utječu na dječji govor?.....	22

6.6.	Igrom i knjigom do unaprijeđenja govora	22
6.7.	Uloga računala i televizije u razvoju govora	24
7.	KAKO UNAPRIJEDITI GOVORNO-JEZIČNI RAZVOJ?	25
8.	PROVOĐENJE ISTRAŽIVANJA VEZANOG ZA GOVOR DJECE U DOBI OD TREĆE DO ŠESTE GODINE ŽIVOTA	27
8.1.	Uzorak	27
8.2.	Metode prikupljanja podataka.....	28
8.3.	Postupak	29
8.4.	Rezultati i interpretacija rezultata	29
8.4.1.	Izgovaranje prve riječi, govor, izgovor kod djece, te gramatički točno izražavanje.....	29
8.4.2.	Prepričavanje.....	31
8.4.3.	Korištenje dijalekta, govorenje i učenje stranog jezika	32
8.4.4.	Korištenje računala, igranje edukativnih igara te gledanje televizije	33
8.4.5.	Čitanje priča djetetu, samovoljno listanje slikovnica i ispravljanje dječjeg govora 34	
8.4.6.	Samostalno pisanje i poznavanje slova	35
9.	ZAKLJUČAK.....	37
	LITERATURA.....	39
	POPIS TABLICA.....	41
	SAŽETAK.....	42
	SUMMARY	43

1. UVOD

Kada se govori o razvoju govora i jezika, predškolsko razdoblje je najznačajnije doba za razvoj govorno–jezičnih sposobnosti u djeteta. Kako bi se dijete uspjelo adekvatno razvijati, potrebni su mnogobrojni poticaji iz okoline, a najvažniju ulogu u tome imaju djetetovi roditelji koji ne trebaju dijete poučavati, već poticati. Jednako važno je da djetetu pružamo neizmjernu količinu ljubavi, podrške i strpljenja kako bi dijete zadovoljilo pojedine etape govorno–jezičnog razvoja. Za razumljivu i kvalitetnu komunikaciju potrebno je niz uvjeta kao što su uredan sluh, uredan intelektualni razvoj, psihološki, sociološki te biološki uvjeti. Komunikacija djeteta s okolinom počinje već u majčinoj utrobi te upravo zbog toga dijete ne smijemo zanemarivati ni u kojem trenutku. Roditelji i djetetu bliske osobe, trebaju paziti kako se izražavaju jer je dijete „Čovjek u malom“ koji uči prema vlastitom modelu. Govor se razvija tijekom igre, putovanja, gledanja televizije, igranja na računalu te putem mnogih drugih aktivnosti u kojima djeca mogu sudjelovati. Zbog toga je bitno da djetetu pružimo adekvatne uvjete i dovoljnu količinu poticajnih materijala kako bi se moglo pravilno razvijati. Kroz ovaj rad će biti prikazan govor, razvoj jezika, razvoj govora kod djece od treće do šeste godine života te usporeni razvoj govora. Nadalje ćemo pisati o utjecaju i ulozi okoline na dječji govor (utjecaj roditelja, igre, knjige, televizije, računala). Bit će spomenuti i utjecaj rođenja (prvorodeno i drugorođeno dijete) te razlike u spolovima (muško–žensko dijete) tijekom komunikacije. Isto tako ćemo govoriti i o unaprijeđenju govora i jezika. Za kraj će biti analizirana anketa koja je provedena u DV Gajnice u Zagrebu, ispitivajući roditelje o govoru njihove djece u dobi od treće do šeste godine.

2. GOVOR

Govor ima veliko značenje u životu, posebno u komunikaciji. Kada djeca ne bi mogla govoriti, to bi značilo da bi ih okolina mnogo teže razumjela te da bi djelovanje u njoj bilo otežano. Govor ima veliku ulogu u odgoju, obrazovanju, društvenom životu, a kasnije i u samome čovjekovom radu.

Kako bi djeca naučila govoriti, važno je da razumiju funkciju riječi. Psiholozi kažu da riječ predstavlja korelaciju između slušnih, vidnih i čulnih simbola (Nikolić, 1996). Pošto djeca uče temeljem iskustva, oni u najranijoj fazi djetinjstva ponavljaju riječi koje čuju od odraslih.

Iako ljudi nisu jedini koji komuniciraju, već i životinje to rade na svoj način, kod osoba se govor razlikuje od životinjskog po semantičnosti, neograničenoj kreativnosti i premještanju (Rathus, 1994).

Semantičnost nam ukazuje na to da određeni znakovi tj. simboli imaju značenje.

Neograničena kreativnost omogućuje ljudima da riječi sklapaju u rečenice poznavajući gramatiku.

Premještanje se odnosi na pričanje o događajima ili objektima koji nisu dio sadašnjosti, već omogućuje pričanje o prošlosti i budućnosti, odnosno premještanje je govorenje o ljudima koji nisu dio sadašnjeg trenutka tj. ne nalaze se s nama u istoj prostoriji (Rathus, 1994).

Tijekom razvoja govora postoje dva osnovna razdoblja, a to su predverbalno i verbalno razdoblje.

Predverbalno razdoblje karakterizira period od rođenja do pojave prve riječi ili rečenice, a verbalno razdoblje čini pojava prve značenjske riječi ili rečenice, korištenje složenih rečenica, bogaćenje rječnika te automatiziranje govora (Starc i sur., 2004). Predverbalno, je jednako kao i verbalno razdoblje, vrlo značajno za daljnji razvoj govora zbog toga što djeca od ranog djetinjstva uče oponašajući svoje roditelje i okolinu.

Isto tako je za govor vrlo važno da djeca dobro čuju, odnosno da imaju dobro razvijen sluh. Istražujući, odnosno ispitujući roditelje, znanstvenici su dokazali da se govor počinje razvijati i prije nego što se djeca rode, već u majčinoj utrobi. Neka iskustva, koja su dokumentirana, pokazala su da je majka koja je bila trudna više od šest mjeseci, svaki dan, prije odlaska na počinak djetetu čitala slikovnicu. Kada se dijete rodilo, upravo ovu priču je najviše voljelo slušati. Isto tako, pošto postoji

korelacija između glazbe i govora, istraživanja pokazuju da je dijete, dok je bilo u majčinoj utrobi, često slušalo određenu skladbu te ju je nakon rođenja prepoznalo i zavoljelo više od drugih skladbi (Posokhova, 2008).

Tijekom prve godine života najviše se razvija intonacija u govoru, odnosno povezanost s emocijama, gestama i izrazima lica (Posokhova, 2008). Bebe svoje potrebe iskazuju kroz plač (gladan sam, žedan, potrebna mi je pažnja, nešto me boli...). Plač najbolje razumije djetetova majka koja odgovara na njegove potrebe. Slušajući razne glasove iz okoline, bili oni poznati ili nepoznati, djeca stječu određena iskustva te reagiraju na njih. Daljnjim razvojem i rastom djeca počinju izgovarati prve riječi, imitiraju slogove i glasove, prepričavaju razne priče, pjesmice, događaje i ostalo. Roditelji su primarne osobe koje svojoj djeci trebaju pružati puno ljubavi i topline te kvalitetnu podršku i poticaje kako bi djeca što brže i kvalitetnije razvila svoj govor.

Najvažnije, odnosno najintenzivnije razdoblje za razvoj govora i jezika obuhvaća prve tri godine života te se odvija po predvidivim fazama.

1. Predgovorno razdoblje počinje od trenutka kada se dijete rodi i traje do 9. mjeseca.
2. Govorno razdoblje karakterizira pojava prve riječi koja ima značenje i traje od 9. do 15. mjeseca.
3. Djeca prve rečenice počinju izgovarati u periodu od 18. do 24. mjeseca.
4. Od druge do treće godine života dolazi do velikog napretka kod djetetova govora, odnosno do bogaćenja rječnika te usvajanja gramatičnosti.

(<http://logotherapy.hr/dijagnostika-i-terapija/razvoj-jezika-i-govora/>).

Pristupljeno 05.07.2017.)

„Razvoj govora teče u nekoliko vidova (aspekata):

1. glasovni (fonološki) razvoj,
2. rječnički (značenjski/semantički) razvoj,
3. razvoj gramatike,
4. komunikacijski (pragmatski) razvoj,
5. razvoj znanja o govoru (metalingvistička svijest)“ (Starč i sur., 2004:27).

Bihevioristi tvrde da je za razvoj govora u djeteta najvažnija poticajna okolina u kojoj se mnogo komunicira te u kojoj se potvrđuje je li dijete uspješno razvilo svoj govor (Vodopija, 2007).

Noam Chomsky i istomišljenici, pripadnici nativističke teorije, tvrde da se djeca rađaju sa određenim govornim predispozicijama te da koriste rečenice koje nisu naučili od odraslih osoba. No u današnje vrijeme su novija istraživanja došla do zaključka da socijalni odnosi imaju veliki utjecaj tijekom učenja i usavršavanja govora (Vodopija, 2007).

Piaget je pak govorio da jezik ovisi o mislima te da osoba koja komunicira putem jezika i govora izražava svoje misli (Vodopija, 2007).

3. RAZVOJ JEZIKA

Zdravo dijete slijedi predviđeni tok jezičnog razvoja, no drugačije usvajanje jezika ovisi o djetetovoj osobnosti te o raznim okolinskim čimbenicima. Jedan od bitnih čimbenika koji može utjecati na razvoj djeteta jest tradicija i kultura iz koje pojedina obitelj dolazi. Razne kulture imaju različita pravila kojih se treba pridržavati te prema kojima treba postupati. Na primjer, jedna obitelj može smatrati da njihovo dijete treba sudjelovati u dvosmjernoj komunikaciji, odnosno da treba slušati što drugi govore te odgovarati na pitanja koje mu odrasli postavljaju, a ne biti samo pasivan sudionik u razgovorima, dok druga obitelj može smatrati da djeca trebaju više slušati nego govoriti (Apel, Masterson, 2004). Jezik se dijeli na ekspresivni i receptivni.

Pod pojmom ekspresivni jezik podrazumijevamo način na koji se osoba izražava, kako koristi jezik te kako razumije određene poruke. To podrazumijeva vokabular i sastavljanje rečenica u jednostavne te kasnije u sve složenije rečenice do potpunog usavršavanja gramatike (<http://www.centar-logos.hr/jezik-i-govor-u-cemu-je-razlika/>. Pristupljeno 05.07.2017.).

Receptivni jezik podrazumijeva kodiranje određenih poruka koje pošiljatelj šalje primatelju. Pod tim pojmom podrazumijevamo razumijevanje određenih riječi kao što su vlak, automobil, lutka i ostalo (<http://www.centar-logos.hr/jezik-i-govor-u-cemu-je-razlika/>. Pristupljeno 05.07.2017.).

Također, receptivni jezik uključuje i razumijevanje određenih naredbi („Donesi medu!“, „Pospremi igračke!“), razumijevanje prijedloga (iznad, ispod, na), razumijevanje pojmova (lijevo– desno, naprijed–natrag, gore–dolje) te sposobnost postavljanja i razumijevanja pitanja (što?, tko? kada?, zašto?) (<http://www.centar-logos.hr/jezik-i-govor-u-cemu-je-razlika/>. Pristupljeno 05.07.2017.).

Dijete u razdoblju od rođenja do trećeg mjeseca života svoje želje i potrebe izražava raznim glasanjima, smijanjem te plakanjem, sluša zvukove i razne šumove koji dolaze iz okoline (Andrešić i sur., 2009.).

Kada govorimo o razdoblju od trećeg do šestog mjeseca života, tada djeca na ugodne podražaje odgovaraju smijanjem, a na neugodne plakanjem. Nakon šestog mjeseca počinju oponašati glasove odraslih te se kod njih javlja slogovanje „tatata, mamama, bababa“ (Andrešić i sur., 2009.).

U razdoblju od devetog do petnaestog mjeseca djeca počinju razumijevati geste i izraze lica odraslih te intonacije u glasu na koja odgovaraju odnosno imitiraju ih. Ukoliko im kažemo „Dodaj mi igračku“ razumijet će naredbu, pokazuju ono što žele te počinju izgovarati prvu riječ koja ima značenje. Ako žele da ih odrasle osobe nose na rukama, podić će ruke prema njima, a ukoliko ne žele određenu stvar koju im neka osoba ponudi, odgovorit će na to na način da će tu stvar odgurnuti. U ovome razdoblju isto tako dolazi do straha od nepoznatih osoba te odazivanja na vlastito ime (Andrešić i sur., 2009.).

Djeca, koja slijede predviđeni tok razvoja bi u razdoblju od petnaestog do osamnaestog mjeseca trebala tijekom interakcije koristiti od pet do dvadeset riječi koje su uglavnom imenice, ponavljati riječi kao što su „Daj medu“, pokazivati od jednog do tri dijelova tijela, kada mu netko postavi pitanje, trebali bi na njega odgovarati sa „da ili ne“, protestirati sa „ne“ ujedno se i odmičući, slijediti upute kao što su „Dodaj balon“... (Andrešić i sur., 2009.).

Kada govorimo o razdoblju jezično-govornog razvoja od osamnaestog mjeseca do druge godine života, tada bi djeca trebala koristiti oko 50 riječi koje su im poznate, trebali bi znati prepoznati i imenovati stvari koje ih okružuju, imitirati zvukove životinja te ih znati imenovati, trebali bi znati prepoznati pet dijelova tijela, početi koristiti zamjenice kao što su ja, ti, moje, tvoje, te bi trebali tijekom komunikacije formirati dvije riječi u rečenici...(Andrešić i sur., 2009.).

4. RAZVOJ GOVORA OD TREĆE DO ŠESTE GODINE ŽIVOTA

Kao što je ranije navedeno, razvoj govora trebamo poticati već od djetetova rođenja. Da bi govor bio uredan ne bi smjelo biti prevelikih odstupanja ukoliko uspoređujemo dijete s vršnjacima. Učenje i usavršavanje govora odvija se tijekom interakcije s ljudima i predmetima iz okoline pa upravo zbog toga, odrasli trebaju poticati djecu na komuniciranje pružajući djetetu neizmjernu količinu ljubavi, strpljenja i podrške. Govorom dijete izražava svoje potrebe, želje, interese, osjećaje i mišljenja, drugim ljudima.

4.1. Razvoj govora kod trogodišnje djece

„Dijete usvoji bazu materinskog jezika s tri godine. To znači da je usvojilo određen fond riječi, može kombinirati riječi u rečenice prema sintaktičnim i morfološkim pravilima, dok se izgovor glasova usvaja do pet i pol godina“ (Mesec i sur., 2009:7).

U trećoj godini djetetova života dolazi do velikog jezičnog i govornog pomaka. Djeca u ovoj dobi sve više pokazuju interes za aktivno sudjelovanje u komunikaciji, kako s vršnjacima, tako i s odraslim osobama. Treća godina označava period u kojemu dijete želi biti „samostalno“, počinje se opirati odraslima te im prkosi. To je doba u kojemu djeca počinju stjecati svoju prvu autonomiju (Starc i sur., 2004).

Trogodišnjak počinje smišljati i prepričavati razne priče koje su popraćene vlastitim iskustvima i doživljajima odnosno one koje su realne, a završava s izmišljenim događajima uključujući vlastitu maštu. Također djeca u ovome razdoblju počinju osmišljavati riječi koje nisu postale dijelom aktivnog govora. Primjerice, zebra je „konj u pidžami“. Trogodišnjaci znaju reći kojega su spola, kako se zovu te koliko imaju godina. Isto tako znaju brojati do deset, iako nemaju osjećaj za količinu veću od dva ili tri. Vrlo rado slušaju priče te one koje im se sviđaju žele da im odrasli čitaju ponovno (Sheridan, 1997).

4.1.1. Sluh i slušanje

Kako tvrde Starc i suradnici (2004) dijete, tijekom komunikacije veliku pažnju pridaje ritmu i intonaciji koji su ponekad važniji od sadržaja i značenja riječi kojima pošiljalac prenosi određenu poruku do slušatelja, npr. tijekom naredbe „Pospremi igračke“, tijekom poziva „Dođi u kuhinju“... Djeca rado slušaju što im odrasli govore te pokušavaju odgovoriti na njihove naloge. Ukoliko odrasla osoba krivo kaže neku riječ koju trogodišnjak pravilno izgovara, tada će on primijetiti pogrešku.

4.1.2. Artikulacija

Trogodišnje dijete počinje ovladavati svim samoglasnicima te izgovara 10 do 15 suglasnika. Tijekom komunikacije se javljaju mnoge greške, pa tako ponekad zamjenjuje suglasnike ukoliko su mu teški za izgovaranje. U ovoj dobi se počinje javljati dislalija koja obilježava poremećaj izgovora nekih glasova. Ukoliko dijete ne može izgovoriti slovo „r“, umjesto riječ „riba“ reći će „iba“ ili „liba“. Isto tako može zamijeniti slovo „lj“ sa slovom „l“ pa će umjesto „ljubav“ reći „jubav“... (Starc i sur., 2004).

4.1.3. Rječnik i gramatika

Kada govorimo o rječniku i gramatici, kod trogodišnjaka dolazi do velikog napretka. Djeca u ovoj dobi i dalje koriste iste riječi za različite pojmove, stvari i životinje kojima ne znaju ime, npr. za „mačku“ kažu da je „pas“, za „kravu“ da je „konj“. Dijete razumije značenje mnogih riječi, dok ih upotrebljava od 250 do 500.

Tijekom komunikacije, odnosno sastavljanja rečenica, rabi 3 do 4 riječi. Kada dijete govori, počinje pravilno koristiti množinu te pričati o prošlosti. Isto tako koristi imenice, glagole, zamjenice, čestice, pridjeve, priloge i veznike. Komunicirajući, pravilno naglašava riječi te rečenice imaju točnu intonaciju. No kod djece još uvijek tijekom deklinacije ne dolazi do glasovne promjene, pa će djeca reći: uha, nogi, ruki, umjesto uši, nozi, ruci (Starc i sur., 2004). Razumiju upotrebu prijedloga (na, u, ispod), razumiju značenje suprotnih pojmova (veliko-malo, gore-dolje, dan-noć), slušaju i izvode dvije naredbe („Uzmi bebu i stavi je u krevet“). (http://www.logopedica.ba/?page_id=56. Preuzeto 03.07. 2017.).

4.1.4. Komunikacija

Sve što trogodišnje dijete kaže, ukoliko nema govornih teškoća, trebalo bi biti razumljivo obitelji i stranim osobama. Pa tako, kada trogodišnjaka urednog razvoja pitamo koliko ima godina, te kako se zove, on bi nam trebao znati odgovoriti na pitanje. Djeca ove dobi počinju koristiti zamjenicu „ja“. Ne govore „Marko je bio u parku“, već „Ja sam bio u parku“. Tijekom igre priča s igračkama te odgovara na postavljena pitanja. Lako pamti pjesmice i kratke priče, te ih zna otpjevati. Kada dijete nešto nacrtá, zna opisati što se na slici nalazi. Voli kada mu odrasli čitaju priče te ukoliko mu se svide traži da ih čuje ponovno. Često postavlja pitanje „zašto“ kako bi shvatio uzročno-posljedične veze pojedinih događaja. Kao što je ranije navedeno, djeca u ovoj godini života žele postići autonomiju i biti samostalni te zbog toga koriste riječ „ne“, naređuju i zahtijevaju razne stvari od odraslih npr. „Daj mi soka“, „Idemo se igrati“ (Starc i sur., 2004).

Bolje razumijevanje i korištenje govora i jezika, djeci u ovome razdoblju omogućava pričanje o prošlosti, prepričavanje kraćih priča ili događaja te izražavanje vlastitih misli i osjećaja. Dijete počinje razumijevati funkciju čitanja i pisanja, odnosno shvaća da tijekom čitanja priče, odrasla osoba izgovara ono što u tekstu piše i tako prenosi određenu poruku. Malo dijete trebamo poticati da imenuje i opisuje razne stvari kako bi razvijao svoj govor i jednoga dana postao samostalan i aktivan pripadnik zajednice.

4.2. Razvoj govora kod četverogodišnje djece

Kao što je i prošlo razdoblje, tako je i ovo, popraćeno djetetovom maštovitošću. Četverogodišnjaci su sigurni u ono što rade, odnosno u ono što naume. U ovome životnom razdoblju, djeca prkose svojim roditeljima te su drski. Izmišljaju razne imaginarne prijatelje s kojima se znaju igrati te čvrsto vjeruju u njih. U njihovom govoru su ponekad uključene prostote te izmišljanje pjesmica na temu istih što kod njih iziskuje smijeh i zabavu (Starc i sur., 2004).

Oko četiri i pol godine, dijete se smiruje i pokušava otkriti što je zbilja, a što je mašta iako mu to ponekad i dalje stvara probleme, zbunjujući ga. Dijete s četiri i pol godine, ukoliko od lego kocaka izrađuje zgradu, kada ga pitamo što je to, neće reći da je kuća već da je zgrada. Ukoliko crta kamion, neće reći da je auto (Starc i sur.,

2004). Dijete je u ovoj dobi veliki istraživač i pravi mali govornik koji svojom komunikacijom ukazuje da je stekao mnoga znanja i iskustva te da na temelju istih razmišlja. Četverogodišnjaci znaju napamet brojati do dvadeset, a da pritom broje predmete do četiri ili pet, prstom pokazujući na njih. Napamet znaju nekoliko pjesmica koje recitiraju ili pjevaju (Sheridan, 1997).

4.2.1. Sluh i slušanje

Četverogodišnjaci su zainteresirani za učenje pjesama te ih ispravno reproduciraju recitirajući ili pjevajući (Sheridan, 1997). Pošto je fonematski sluh razvijen, djeca ove dobi razlikuju sve glasove vezane za materinski jezik (Starc i sur., 2004).

4.2.2. Artikulacija

Tijekom izgovaranja glasova i riječi još uvijek kod djece dolazi do ponekih grešaka i nepravilnosti. Zbog toga četverogodišnjaci pogrešno izgovaraju glasove s,z,c koje bi trebali usavršiti do 4,5 godine, dok bi dijete ove dobi glasove l i r trebalo pravilno izgovarati. Pa bi primjerice riječ „marama“ trebao izgovoriti na pravilan način, a ne da kaže „maama“. Isto tako, često dolazi do izostavljanja početnog slova u riječi (lopta-opta), te premještanja slova unutar riječi (Zagreb-Zabreg) (Starc i sur.,2004). No poticanjem djeteta na interakciju i komunikaciju, s vremenom dolazi do napretka u govoru, te pravilnog i gramatički točnog izgovaranja riječi.

4.2.3. Rječnik i gramatika

Govor četverogodišnjaka bi trebao biti razumljiv odraslima te gramatički točan. Tijekom komunikacije djetetovo ovladavanje govorom je vrlo slično odraslim osobama koji ga potiču na razgovor postavljanjem mnogih pitanja i traženjem da im dijete objašnjava ono što crta, gradi, priča sa igračkama i ostalo. Ukoliko je dijete zainteresirano za razgovor, brzo će odgovoriti na postavljeno pitanje. Zanima ga značenje mnogih riječi pa zbog toga traži objašnjenja od odraslih. Kada ga upitamo što se nalazi na crtežu, objasniti će nam. Dijete ove dobi govori tečno bez ponavljanja riječi te koristi sve vrste riječi tijekom formuliranja rečenica (Starc i sur., 2004).

4.2.4. Komunikacija

Komunikacija sa okolinom je vrlo bitna kako bi se dijete moglo prilagoditi, izražavati svoje potrebe i interese, govoriti o svojim osjećajima i iskustvima te učiti o svijetu koji ga okružuje.

U ovoj dobi dijete usmjerava pažnju na aktivnu komunikaciju s vršnjacima i odraslim osobama. Razumije kada se priča o osobama i stvarima koje ga trenutno ne okružuju, te počinje govoriti o onome što želi raditi. S četiri godine dijete priča o onome što mu se dogodilo u bliskoj prošlosti „Jučer sam bio kod Marije“, počinje slušati duže priče, no često miješa izmišljeno i zbilju. Dijete počinje postavljati razna pitanja te na taj način želi proširiti svoja znanja i iskustva. Uživa, koristeći različite šale, na primjer „gospodin tata“. Ukoliko mu nešto nije po volji, prepire se sa drugom djecom, no sukobe rješava verbalnim putem, a ne udarcima. Ukoliko mu postavimo pitanje vezano za poznate predmete, znat će odgovoriti, npr. „Čemu služi nož?“. Kada ga odrasli potaknu, izražava se uljudno (molim, hvala, izvoli, oprost, dobro jutro). Tijekom igre, vrlo često priča sam sa sobom izražavajući svoje misli i osjećaje (Starc i sur., 2004).

4.3. Razvoj govora kod petogodišnje djece

Dijete s pet godina znatno poboljšava vlastite sposobnosti, postaje sigurnije te je prijateljski raspoloženo prema okolini. U ovome razdoblju dolazi do brzog razvoja rječnika u djece. Dijete počinje govoriti gramatički ispravno te razumije sve što mu odrasli govore. Djeca se počinju šaliti, razumiju postojanje pravila te pokazuju empatiju prema prijateljima. Starc i sur., (2004:141) kažu: „Petogodišnje dijete je stabilno, pouzdano, dobro adaptirano. Zadovoljno je onim što radi, a to što radi uglavnom radi dobro. U toj dobi dijete želi biti dobro dijete, zadovoljiti zahtjeve i očekivanja odraslih.“

4.3.1. Sluh i slušanje

Kako bi dijete razvijalo svoj govor i jezik, vrlo je bitan sluh te slušanje što mu okolina govori. Roditelji su primarni poticatelji razvoja dječjeg govora pa upravo zbog toga trebaju razgovarati s djecom tijekom raznih aktivnosti, ujedno razvijajući djetetovu pažnju i aktivno slušanje tijekom verbalne interakcije.

Petogodišnjaci sada već znaju prepoznati razne zvukove te shvaćaju otkuda određeni glasovi dolaze. Zabavljaju se izmišljanjem raznih rima, te prepoznavanjem istih. Ukoliko mu netko kaže da je određena osoba blizu ili daleko, shvatit će značenje tih riječi, iako još uvijek ne razumije točno značenje udaljenosti, pa s toga govori „jako daleko“ ili „jako blizu“. Dijete u ovoj dobi prepoznaje prvo i zadnje slovo u riječima te zbog toga sa njima možemo igrati igru „kaladont“ u kojoj trebaju reći riječ na temelju posljednjeg slova prethodne riječi (mama–ananas–slon–naranča) (Starc i sur., 2004).

4.3.2. Artikulacija

Prilikom tvorbe i uporabe glasova većinom dolazi do pravilnog izgovora, iako se ponekad javljaju nesuglasice tijekom slaganja s nekim drugim fonemima (Starc i sur., 2004).

4.3.3. Rječnik i gramatika

Kao što odrasli komunikacijom s drugim osobama svakoga dana saznaju nove informacije, tako i djeca putem interakcije s okolinom razvijaju govor te svake godine sve više obogaćuju svoj rječnik koristeći i razumijevajući složenije rečenice.

Petogodišnjak počinje koristiti sve vrste riječi iako dolazi do ponekih grešaka u gramatici prilikom slaganja subjekata i predikata. Tijekom formiranja rečenice, koristi veznik *jer* kako bi objasnio uzročno posljedične veze „Ne da mi se pospremiti igračke jer sam umoran“. Ukoliko dijete pitamo da kaže komparaciju pridjeva, znat će odgovoriti (ružan–ružniji–najružniji) (Starc i sur., 2004). Djeca u ovome životnome periodu znaju reći svoje ime i prezime te adresu na kojoj stanuju. Vrlo rado sudjeluju u glumi i izmišljanju igrokaza ujedno se zabavljajući, a pritom i razvijajući svoj govor (Sheridan, 1997).

4.3.4. Komunikacija

Putem komunikacije osobe razmjenjuju informacije koje žele podijeliti sa bližnjima. Ona je vrlo važna kako bi mogli shvatiti potrebe i želje drugih ljudi, te kako bi mogli pokazati empatiju, suosjećajući sa njima. Petogodišnje dijete je „čovjek u malom“ koji želi izraziti svoje misli pa to čini komunicirajući s odraslim osobama i vršnjacima.

U ovoj dobi djeca komuniciraju sa odraslima na jedan način, a sa djecom na drugi način. Počinju pričati o bližoj i daljoj prošlosti „Kad sam bio mali, volio sam...“ Uživaju u čitanju priča koje kasnije mogu glumiti s prijateljima ili samostalno. Vole odgonetati razne zagonetke te ih samostalno osmišljavati. Prilikom igre, počinju naređivati drugoj djeci, a osobito mlađima od sebe. Vlastiti stav, mišljenje, želje i potrebe izražavaju govorom, tražeći da ih drugi uvažavaju. Isto tako samostalno izmišljaju rimu, igrajući se riječima (Starc i sur., 2004).

Odrasli trebaju djecu uvažavati kao aktivnog sudionika u razgovoru. Ne smiju se „oglušiti“ na djetetove potrebe, te trebaju uvažavati njihove osjećaje. Djetetov govor ne smiju ispravljati već poticati te ga moraju ponekad pohvaliti i često hrabriti kako bi dijete steklo samopouzdanje i izbjeglo negativan osjećaj prilikom razgovora sa nepoznatim osobama.

4.4. Razvoj govora kod šestogodišnje djece

U šestoj godini djeca često prelaze iz raspoloženja u raspoloženje. U jednom trenu govore da vole svoje roditelje, u drugome da ih ne vole. Tijekom igara i aktivnosti žele biti najbolji, žele pobjeđivati te ne podnose kada ih drugi kritiziraju ili kažnjavaju (Starc i sur., 2004).

Tijekom ovoga razdoblja djeca postavljaju razna pitanja i samostalno dolaze do raznih rješenja, odnosno spoznaja. Kako bi djeca u ovim godinama stekla određena znanja te kako bi zadovoljila svoje interese, baš kao i tijekom ranijih godina, potrebna im je adekvatna okolina te poticaji i podrška odraslih osoba, najprije od obitelji, zatim odgojitelja, a kasnije i od učitelja.

4.4.1. Sluh i slušanje

Šestogodišnje dijete počinje razumijevati i uspoređivati zvukove (tiho-tiše, glasno-glasnije). Isto tako razumije otkuda određeni zvuk dolazi, je li blizu ili daleko, ispred njega ili iza njega. Prilikom lociranja, prepoznaje koji je to zvuk (automobil, šum lišća, puhanje vjetra, padanje kiše) (Starc i sur., 2004).

Uviđamo da djeca s godinama, razvijajući govor ujedno razvijaju i sluh, odnosno slušne organe koji su vrlo bitni za pravilnu i razumljivu komunikaciju sa drugim ljudima. Raznim igrama i aktivnostima, djecu moramo poticati na što bogatije i kvalitetnije izražavanje što će im biti značajno u daljnjem životu. Prilikom govorenja dijete treba čekati na svoj red istodobno slušajući govornika što mu govori.

4.4.2. Artikulacija

Ukoliko kod djeteta u šestoj godini života nema govornih ili jezičnih teškoća, ono bi trebalo sve glasove jasno i razumljivo izgovarati pošto se razvoj jezika i artikulacija usporedno razvijaju.

4.4.3. Rječnik i gramatika

Rječnik šestogodišnjaka je iznimno bogat pa upravo zbog toga oni objašnjavaju riječi na način da iskazuju njihove funkcije, npr. „Automobil služi kao prijevozno sredstvo“. Dijete opisuje razne događaje, koristeći se sve složenijim rečenicama pravilno, odnosno gramatički točno izgovarajući sve riječi. Rečenice poprimaju dužinu zbog toga što koriste veznike: i, ili, a, ali, onda i dr. Ukoliko sugovornik pogriješi prilikom komunikacije, shvatit će pogrešku i ispraviti ga (Starc i sur., 2004).

Da bi dijete postiglo što je ranije navedeno, potrebni su mu poticaji iz okoline, čitanje priča, pričanje o raznim događajima, o prošlosti, budućnosti i sadašnjosti... Djetetu je tijekom razvoja potrebna potpora, prvenstveno od strane roditelja, zatim od bližnje, a kasnije i od daljne društvene sredine.

4.4.4. Komunikacija

U ovoj dobi, dijete počinje psovati i druge nazivati pogrdnim imenima. Voli prepričavati priče i događaje, pritom ubacujući razne detalje što nam ukazuje na to da je dijete razvilo svoj govor. Tijekom igre s vršnjacima koristi govor kako bi verbalno isplanirao tok igranja (Starc i sur., 2004).

Počinje pokazivati veliki interes za rješavanjem radnih listića što nam ukazuje da ga zanimaju slova i brojevi. Radni listići su vrlo važni za djecu kako bi razvijali koncentraciju i pažnju te samostalno dolazili do rješenja problema. Potrebno je djecu ponekad pohvaliti, no ne njih već njihov uradak kako bi znali da su nešto dobro učinili. U ovome razdoblju, djeca se počinju hvaliti i grditi odrasle. No unatoč svemu, koriste četiri „čarobne riječi“ : molim, hvala, izvoli, oprosti što nam ukazuje na socijalno prihvatljivo ponašanje (Starc i sur., 2004).

Iako dijete pravilno izgovara riječi, koristi složene rečenice i postavlja razna pitanja, njegov govor je i dalje najviše vezan za njegove potrebe, želje i interese. Djeca više ne govore samo o onome što se trenutno zbiva, već počinju govoriti i o prošlosti i budućnosti aktivno se zanimajući za okolinu.

5. USPORENI RAZVOJ GOVORA

Ukoliko dijete ne slijedi svoje vršnjake tijekom razvoja govora te ukoliko dolazi do velikih jezično-govornih odstupanja, to nam može ukazivati na određeni problem. U današnje vrijeme mnogi roditelji ne žele prihvatiti da s djetetom nešto nije u redu, pa na početku, kada uvide određeni problem uspoređuju svoje dijete sa vršnjacima, a tek kasnije potraže stručnu pomoć ukoliko je djetetu potrebna.

Vrlo je važno da roditelji, a i djetetova bliža okolina u što kraćem periodu ustanove problem ukoliko postoji kako bi se djetetu pomoglo dok za to nije pre-kasno. Trebamo znati da govorne mane nisu sramota, već ih treba prihvatiti i sankcionirati u što kraćem vremenu ukoliko je to moguće.

Dijete ne smijemo osuđivati i rugati mu se jer će time rušiti vlastito samopouzdanje i osjećat će se manje značajno i prihvaćeno u društvenoj zajednici.

5.1. Pokazatelji usporenog razvoja u dobi od treće do četvrte godine života

Ako dijete u dobi od treće do četvrte godine tijekom interakcije koristi mali broj riječi, ne izgovara mnoštvo glasova, kada komunicira s bližom okolinom - ne razumiju ga što govori, to nam može ukazivati na usporeni razvoj. Djeca bi u ovome periodu života trebala razumjeti dvostruke i trostruke upute, npr. „Donesi lutku i pospremi je u kutiju“. Tijekom određenih problema bi trebali koristiti govor kako bi ih riješili, te bi morali komunicirati sa drugom djecom. Ukoliko dijete ne prakticira navedeno može nas navesti da posumnjamo kako sa njime nešto nije u redu (Andrešić i sur., 2009).

Ako roditelji sumnjaju da dijete zaostaje u razvoju, trebaju potražiti pomoć stručnjaka kako bi se problemi mogli sankcionirati prije nego što bude prekasno (Andrešić i sur., 2009).

5.2. Pokazatelji usporenog razvoja u dobi od četvrte do pete godine života

Četverogodišnje i petogodišnje dijete, čiji razvoj teče bez poteškoća, tijekom komunikacije i interakcije s bližom i daljnjom okolinom ne bi smjelo koristiti mali broj riječi te jednostavne rečenice, ne bi smjelo izostavljati glasove u riječima i govoriti gramatički pogrešno. Ukoliko dolazi do ovakvih smetnji tijekom komunikacije, roditelji bi trebali potražiti pomoć. Dijete u četvrtoj i petoj godini života mora poznavati sve boje, treba razumjeti prijedloge koji ukazuju na prostorne odnose, te treba imati bogatu interakciju, odnosno komunikaciju s drugom djecom i odraslima (Andrešić i sur., 2009).

5.3. Pokazatelji usporenog razvoja u dobi od pete do šeste godine života

Simptomi koji ukazuju na usporeni govorni razvoj u petoj i šestoj godini života su: tijekom izgovaranja glasova dolazi do čestih pogrešaka, javljaju se gramatičke pogreške tijekom komunikacije, dijete ne razumije prijedloge (iznad, ispod, između, pored...), ne razumiju riječi suprotnog značenja (gore-dolje, malo-veliko...), ne mogu naučiti pjesmice napamet, ne sjećaju se i ne pričaju o prošlosti i o važnim događajima... (Andrešić i sur., 2009). Te simptome treba prepoznati te ih ne smijemo zanemariti. Ukoliko se dijete osamljuje, prakticira korištenje monologa, ne rješava probleme verbalno, ne razumije potrebe i želje druge djece, može nam ukazati na određeni problem.

Bitno je da roditelji s djetetom otiđu kod specijaliziranog liječnika kako bi ih on uputio što treba činiti s djetetom da bi se njegov govor unaprijedio. Roditelji djeci trebaju pričati i čitati razne priče i pjesme, postavljati im razna pitanja vezana uz svakodnevne događaje i pojave, trebaju djecu poticati na prepričavanje priča, ponavljanje za njim ono što čitaju i ostalo. Majke i očevi ili djetetovi skrbnici su najvažnije osobe u djetetovom životu. Zbog toga trebaju s djecom mnogo komunicirati i uz ljubav, toplinu i strpljenje poticati djetetov govor i cjelokupni razvoj.

6. ULOGA RODITELJA I OKOLINE U RAZVOJU GOVORA

„Postavlja se pitanje je li dječje usvajanje jezičnih struktura vanjski proces određen djetetovom govornom okolinom ili je to unutarnji proces determiniran prirođenim jezičnim sredstvima djeteta koji minimalno ovisi o okolini“ (Hoff-Ginsberg, 1986., prema Blaži, 1994:153). U današnje vrijeme mnogi stručnjaci kažu da razvoj govora u mnogočemu ovisi o okolini koja okružuje dijete.

Ukoliko roditelji mnogo vremena provode sa djecom, potiču ga na komunikaciju, te ako su mu pravi primjer, dijete će se zasigurno razvijati prema predviđenim etapama ako nema određeni problem u govorno-jezičnom razvoju. Majka je primarna osoba koja najbolje razumije djetetove potrebe. Ona prepoznaje razne oblike djetetova plača čime malena beba ukazuje da je gladna, umorna, da joj je potrebna pažnja, da ju nešto boli... Majka razgovara sa djetetom od prvoga dana, smatrajući da će time pospješiti djetetov govor. Njezine rečenice poprimaju poseban tonalitet i ritam koji postaje muzikalan (Blaži, 1994).

Odrasli se tijekom komunikacije s djecom ne smiju prikazivati kao da su autoriteti, već se trebaju spustiti na djetetovu razinu kako djeca ne bi imala problema u iskazivanju vlastitih misli i osjećaja (Šego, 2009). Djeca govor usvajaju putem interakcije s okolinom te s toga trebamo s njima što više komunicirati, postavljati im razna pitanja, poticati ih na prepričavanje raznih događaja i priča, recitiranje pjesmica, objašnjavanje raznih situacija i ostalo.

Vrlo je važna rana komunikacija koja je bitna za daljnje čitanje, pisanje, razumijevanje jezika te djelovanje u prirodnoj i društvenoj sredini. Potrebno je često pričati s djecom, tijekom presvlačenja, hranjenja, igre, odlaska u šetnju. Isto tako je vrlo bitno da dijete gledamo u oči dok s njime komuniciramo kako bi znalo da se baš njemu obraćamo te kako bi razvilo verbalnu i neverbalnu komunikaciju.

Prilikom govorenja, djetetu možemo ukazivati na razne pojave u prirodi „Pogledaj zelenu travu“, „Pogledaj kako jako pada kiša“... Bitno je uvažavanje djeteta tijekom razgovora kao aktivnog sudionika te dobivanje „feed-backa“, odnosno povratne informacije jer je dijete malena osoba koja uči putem iskustva, promatranja i istraživanja. S toga roditelji trebaju pružati pravilan primjer djetetu kako bi ono jednoga dana izraslo u čovjeka koji će stvoriti pozitivnu sliku o sebi te koji će moći aktivno, bez straha sudjelovati u društvenoj zajednici.

6.1. Rani dječji govor ne smijemo ispravljati

Vrlo je važno da malo dijete ne ispravljamo tijekom govora, jer kako bi odraslima bilo kada bi im netko konstantno govorio o njegovim manama i pogreškama? (Rade, 2005). U ovakvim situacijama se osoba zasigurno ne bi dobro osjećala, rušili bi joj samopouzdanje te sliku o njoj samoj. Zbog toga moramo shvaćati i djecu koja su isto kao i mi, razumna, komunikacijska bića.

Na odraslima nije da dijete osuđuju, obeshrabruju, te da njegov govor ispravljaju, već da djetetu budu kvalitetan uzor prema kome će se ono razvijati. Tijekom razgovora s djecom, odrasli ne smiju koristiti umanjnice „ Pogledaj žuti cvjetić“, ne smiju tepati djetetu „Sunce moje majo“, izokretati riječi, govoriti gramatički nepravilno i ostalo. Bitno je da djetetu pružimo dovoljno vremena da razvije, istraži i usavrši svoj govor kako bi ga s vremenom mogao pravilno koristiti, odnosno komunicirati s okolinom (Rade, 2005).

6.2. Razlike u govoru kod dječaka i djevojčica

Mnogi roditelji si u današnje vrijeme postavljaju pitanje postoji li razlika u govoru između dječaka i djevojčica. To može biti tako, a i ne mora (Apel, Masterson, 2014).

Dokazano je da oko 80 posto djevojčica ima referentni stil usvajanja jezika, a oko 60 posto dječaka ima ekspresivni stil usvajanja jezika te zbog toga na početku djevojčice imaju bogatiji rječnik od dječaka, te više vole igre imenovanja, ljepše se izražavaju... Isto tako djevojčice i žene više iskazuju osjećaje od muškaraca. One će prije pokazati emocije, reći da su tužne, sretna, ljute... Do toga dolazi zbog bolje povezanosti onih dijelova mozga koji su povezani sa osjećajima, odnosno emocijama (Apel, Masterson, 2014).

Kao što znamo, dječaci će prije ući u akcijski sukob nego djevojčice. One će prvenstveno koristiti verbalni način rješavanja određenih problema. Djevojčice se više od dječaka igraju igrama u kojima moraju koristiti komunikaciju (igre lutkama, obiteljske scene, kuhanje...), dok se dječaci više igraju igara u kojima koriste zvuk (igra autima-brrrm) (Apel, Masterson, 2014).

No ipak, prevelike razlike u govoru nema. Kao što je ranije navedeno, djetetov govor najviše ovisi o poticajnoj okolini koja dijete usmjerava na pravi put i samim time pospješuje djetetov razvoj.

6.3. Razlike u govoru kod prvorodenog i kasnije rođenog djeteta

Često tijekom razgovora između roditelja dolazi do uspoređivanja razvoja jezika i govora mlađe i starije djece. Neka istraživanja zaključuju da starija djeca imaju bogatiji rječnik, te govore oko 50 riječi u drugoj godini života (Apel, Masterson, 2004). Dok druga istraživanja kažu da mlađa djeca imaju bolje razvijene vještine interpersonalne komunikacije, odnosno da brže i bolje sklapaju prijateljstva.

Važno je naglasiti da mlađe dijete raste u drugačijoj sredini nego što je starije dijete odrastalo. Na prvorodeno dijete se usmjerava više pažnje, roditelji su oprezniji tijekom interakcija, postavljaju djetetu otvorenija pitanja, koriste složenije rečenice i ostalo (Apel, Masterson, 2014). Dok tijekom komunikacije sa mlađim djetetom dolazi do drugačijeg načina interakcije. Roditelji se u većini slučajeva znaju istodobno obraćati i jednom i drugom djetetu. Prvorodeno dijete, čim je starije to više koristi GUD - govor usmjeren na dijete, te samim time svojeg mlađeg brata ili sestru uči kako komunicirati s djecom, a kako s odraslima. Tijekom korištenja GUD-a odrasli i starija djeca pričaju s mlađom djecom tako da mijenjaju intonaciju i ritam glasa, govor postaje muzikalniji i usporeniji (Apel, Masterson, 2014).

Iako, naizgled pomislimo da mlađe dijete po pitanju govora pomalo zaostaje, to nije tako. Kao i u svim segmentima života, postoje mane, ali i vještine pa tako drugorođeno dijete ima prilike komunicirati sa više osoba. Samim time ono ranije stječe interpersonalne odnose te prije stekne prijateljstva.

Nauče kada trebaju slušati druge, te kada se mogu ubaciti u razgovor. Isto tako, kasnije rođena djeca prije nauče upotrebu zamjenica (ja, ti, on, ona, mene, tebe). Kada roditelji razgovaraju s više djece, upuštaju se u dublje diskusije što ima značajnu ulogu u razvoju govora i jezika (Apel, Masterson, 2004).

6.4. Utjecaj igre na dječji govor

Igra je sastavni dio djetetova života. Ono putem igre komunicira s drugom djecom, stječe razne spoznaje, znanja i vještine. Dijete iskazuje svoje osjećaje, potrebe i želje te se poistovjećuje s drugima. Razvija se u emocionalnom, tjelesnom, spoznajnom, kognitivnom i duhovnom smislu. Nauči poštivati pravila, čekati na red, pokazuje suosjećanje prema drugoj djeci. Iako dijete, baš kao i odrasla osoba želi biti najuspješnije u svemu, pobjeđivati, biti prvi, ne gubiti, u samome početku pokazuje ljutnju ukoliko nije najbolji, no s vremenom nauči prihvatiti poraz. Odrasle osobe, moraju biti uz njega kako bi ga naučile da je prvenstveno bitno sudjelovanje, a ne pobjeda, ohrabrujući ga u najranijoj fazi djetinjstva.

Kako bi se dijete moglo igrati, zabavljati i ujedno učiti, potrebno je da mu osiguramo poticajnu i potencijalnu okolinu. Matić (1986) kaže da dvogodišnjaci i trogodišnjaci prakticiraju samostalnu igru u kojoj pretežno koriste monolog, ali ujedno se uspoređuju sa starijom djecom, pomoću čijih modela uče.

Poslije treće godine, dijete izlazi iz vlastitog svijeta te se samim time uključuje u igre sa vršnjacima i ostalom djecom. Tada se počinju igrati trgovine, liječnika, policajca, poštara i dr. Samim time djeca razvijaju i iskazuju kreativnost i maštu. Između djece se vode razni razgovori te je vrlo bitno da odgojitelj bude u blizini i da ih potiče na imenovanje raznih predmeta, zamišljenih događaja, pojava, životinja i biljaka (Matić, 1986).

Starija djeca se uključuju u crtanje, modeliranje, slušanje raznih priča i pjesama, slaganje raznih slagalica, izrezanih slika. U ovome životnom razdoblju govor je posebno bitan jer djeca postavljaju razna pitanja, planiraju igre, razmjenjuju mišljenja i ideje s vršnjacima, govore o događajima iz života te ih koriste tijekom igre,

Tako s trogodišnjacima možemo igrati igre za razvoj sluha i govora pod nazivom „Što smo čuli“. Ova igra je vrlo dobra zbog toga što djeca uče kako slušati, koncentrirati se, te na poslijetku govorom iskazati što su čuli (šuštanje lišća, padanje kiše, zvukovi automobila, cvrkut ptica...). Isto tako djecu ove dobi možemo poticati na recitiranje ili pjevanje kraćih pjesama i brojlica.

S četverogodišnjacima možemo igrati „Leti, leti“ tako da jedno dijete drugima govori o životinjama ili stvarima koje lete ili ne lete. Na taj način će djeca uspostavljati vezu između pojma i riječi. Igra suprotnosti je također vrlo pogodna za djecu koja

imaju četiri godine kako bi povezivali značenja kao što su (veliko–malo, blizu–daleko, brzo–sporo...) (Peti – Stantić, Velički 2008).

Djeca u petoj godini mogu igrati pantomimu kroz koju će imenovati i povezivati razne pojmove, a ujedno se i dobo zabavljati. „Reci mi tiho“ je prigodna igra za djecu u petoj godini života jer putem nje na pravilan način izgovaraju riječi i oblikuju rečenice kako bi ih druga djeca mogla razumjeti (Peti – Stantić, Velički 2008).

Šestogodišnjaci mogu prepričavati razne priče koje im odrasli pročitaju te recitirati i pjevati razne pjesme. Samim time će kroz igru obogaćivati rječnik, oblikovati tekst, te razvijati govor. Isto tako mogu igrati igru „Audicija“ putem koje se predstavljaju drugoj djeci, kažu nešto o sebi, otpjevaju ili recitiraju neku pjesmu te putem ovoga načina izražavanja razvijaju samopouzdanje i pozitivnu sliku o sebi (Peti – Stantić, Velički, 2008).

6.5. Kako knjige utječu na dječji govor?

Vrlo je bitno da odrasla osoba djetetu nudi razne slikovnice, knjige, enciklopedije. Tijekom izbora, važno je da one budu prilagođene djetetovim interesima, željama i potrebama te da odgovaraju dječjoj dobi. Kada malenome djetetu čitamo pokazujući mu slike, tražimo od njega da imenuje što se na njima nalazi, kako se određene životinje, predmeti i zanimanja zovu, možemo ga pitati kako se određene životinje glasaju, čime se hrane, kako izgledaju i ostalo. Tako dijete kroz listanje i čitanje slikovnica uči o svijetu, razvija svoj govor i predčitačke vještine.

6.6. Igrom i knjigom do unaprijeđenja govora

Većina djece voli kada im odrasli čitaju slikovnice zbog toga što na taj način uče, poistovjećuju se sa likovima u priči, prepričavaju određenu radnju, te istu mogu i odglumiti. Priče primjerene dječjoj dobi imaju početak, zaplet i kraj napisan na način da budu zanimljive kako bi privukle dječju pažnju. Zbog toga je vrlo bitno da se djetetu nudi različit izbor priča kako bi ono zabavljajući se, ujedno i učilo. One nam ukazuju na uzročno-posljedične veze koje dijete percipira na svoj način slušajući čitanje odraslih.

Nakon što pročitamo bajku, djetetu možemo ponuditi figurice likova koji se spominju u priči te počnemo istu ponovno čitati. Kada spomenemo određeni lik, dijete

ga uzme u ruku i prepriča njegove karakteristike (Sizova, 2010). Na taj način dijete će se koncentrirati tijekom čitanja te će ujedno i razvijati govorne sposobnosti.

Ona djeca koja znaju čitati mogu igrati sljedeću igru. Odgojitelj pripremi kartice s imenima likova te ih podjeli djeci, a kod sebe zadrži figurice. Kada odgojitelj podigne određenu figuricu, dijete na čijoj kartici piše njeno ime, stavlja figuricu na svoju karticu (Sizova, 2010). Tijekom ove igre djeca će razvijati predčitačke vještine, povezivati sliku sa tekstom te se dobro zabavljati učeći.

Isto tako, povezujući tekst i govor, djeci možemo ponuditi igru tijekom koje će trebati lupkati slogove u određenoj riječi. Na samome početku odgojitelj izgovara pojedinu riječ i lupa rukom o stol onoliko puta koliko riječ ima slogova. Zatim djeca ponavljaju riječi za odgojiteljem lupajući o stol. Ukoliko tijekom djetetove izvedbe ne dolazi do pogrešaka, odgojitelj se sakriva te lupa slogove u riječima. Dijete ne vidi njegove pokrete, već samostalno ponavlja određene zadatke (Sizova, 2010). Pomoću ove igre, djeca će učiti o strukturi riječi povezujući je sa igrom.

Petogodišnjaci i šestogodišnjaci mogu u tekstu tražiti riječi koje se rimuju, riječi suprotnog značenja, riječi koje započinju ili završavaju na isto slovo... Kroz knjigu djeca uče o svijetu te se ujedno i dobro zabavljaju razvijajući jezik i govor komunicirajući s odraslima i vršnjacima. Nakon pročitane priče, možemo tražiti od djeteta da nam ponovi radnju, da nam kaže koji mu je najdraži lik i zbog čega, koji lik bi htio da mu bude prijatelj, a koji ne bi. Dijete isto tako može odglumiti određenu priču, samostalno ili sa prijateljem samim time gradeći samopouzdanje i razvijajući govor.

Tijekom čitanja, dijete će učiti kako se drži knjiga, kako se okreću stranice te kako se tekst pretvara u govor. Već s tri godine djeca razumiju da određeni tekst interpretira poruke koje čitatelj govorom prenosi, s četiri godine dijete shvaća da se čita i piše s lijeva na desno, te s pet godina nadalje djeca počinju rastavljati riječi na slogove, stvarati rimu, te se igrati tekstom. Kada čitamo djeci trebamo prstom pokazivati slike ili riječi na stranici kako bi dijete uočilo razliku između slika i riječi (Apel, Masterson, 2004).

6.7. Uloga računala i televizije u razvoju govora

Prije nego što dijete počne gledati određeni sadržaj na TV ekranima, roditelji bi trebali provjeriti što se na televiziji prikazuje. To mogu učiniti na način da prije djeteta pogledaju poneku epizodu kako bi saznali o čemu se radi (Apel, Masterson, 2014).

Vrlo je važno da sadržaj bude prilagođen djetetovoj dobi odnosno da ne bude nasilnih i depresivnih scena koje će poticati negativno raspoloženje kod djeteta. Vrijeme gledanja TV-a ne smije biti predugo jer ono može negativno utjecati na djetetov vid i socijalne interakcije.

U današnje vrijeme djeca sve više vremena provode ispred elektronskih medija te na taj način zanemaruju komunikaciju sa vršnjacima do čega ne bi smjelo doći. Bitno je da dijete što više vremena provede na svježem zraku što je pogodno za njegovo zdravlje.

Ukoliko je određeni sadržaj primjeren djetetu, nakon što ga ono pogleda, roditelji mu mogu postavljati mnoga pitanja kako bi poticali razvoj djetetovog govora, a ujedno bi na taj način dijete stjecalo spoznaje o vanjskome svijetu te o odnosima u društvu. Roditelji mu mogu postavljati razna pitanja, kao što su „Koji je lik bio dobar, a koji loš?“, „Koji lik iz crtića bi ti htio biti?“, „Što ti se najviše svidjelo tijekom gledanja crtića?“... Isto tako možemo dijete potaknuti na prepričavanje onoga što je vidjelo, objašnjavanje određenog sadržaja ako ga nije razumjelo te dijete može osmisliti kratak igrokaz na temelju određenog crtanog filma.

Kada dijete koristi računalo, isto kao i u slučaju s televizijom, vrlo je bitno da su roditelji svjesni što njihovo dijete na njemu radi. Djeci treba ponuditi igre koje su primjerene njihovoj dobi, te igre koje neće poticati nasilje ili neke druge negativne stavove kod djeteta. Kada djeca rješavaju određeni problemski zadatak, roditelji ga trebaju uputiti na koji način da dođu do rješenja ukoliko djeca ne razumiju upute. S djecom trebamo popričati koja je svrha određenog programa te ga poticati na govorno–jezični razvoj.

(Apel, Masterson 2004:135) nam govore o sljedećem scenariju:

„Majka: „Zgodna priča. Što si iz nje naučio?“

Dijete: „Kad ovom psu klikneš na rep, on će mahati repom, a kad klikneš na njušku, glasno će zalajati!“

Majka: „Da, to se događa. A o čemu je priča? Što se tom psu događa?“

Dijete: „Lajat će svaki put kad mu klikneš na njušku.“

Ovaj kratki dijalog između majke i djeteta nam ukazuje na to da računala mogu biti korisna za govorno–jezični razvoj djeteta ukoliko ga potičemo na komunikaciju i objašnjavanje raznih sadržaja te ako je igra primjerena djetetovoj dobi. Roditelji su ti koji moraju kontrolirati ono što dijete radi na računalu te koliko provodi vremena na njemu kako ne bi došlo do negativnih posljedica. Računalo treba staviti na vidljivo mjesto kako bi mogli nadgledati ono što dijete radi. Ako ga dijete koristi na pravilan način, primjeren njegovoj dobi, doći će do pozitivnih rezultata te učenja i usavršavanja djetetova znanja u određenim područjima.

7. KAKO UNAPRIJEDITI GOVORNO-JEZIČNI RAZVOJ?

Dijete je mali istraživač koji aktivno stvara vlastito znanje te otkriva govor i jezik bez da ga roditelji to uče. No ništa od toga ne bi bilo moguće kada djetetu ne bi bila osigurana odgovarajuća društvena okolina koja će ga poticati na unaprjeđenje razvoja govora.

Djetetov govor trebamo razvijati svakim danom jer se on uči cijeli život. Dijete trebamo navoditi da nam priča o onome što uočava oko sebe, da nam objašnjava razne događaje koji su se dogodili u sadašnjosti i prošlosti, da izražava svoje osjećaje, interese, želje i potrebe. Dijete možemo navoditi na razgovor govoreći mu „Pričaj mi o tome“ kako bi spoznalo da je i on jednako vrijedan sudionik komunikacije, baš kao i odrasla osoba.

Djeci možemo nuditi igračke koje proizvode razne zvukove kako bi mogli uviđati razliku u šumovima te ih tijekom korištenja istih navodimo da nam objasne koje zvukove igračka proizvodi. Igra lutkama je također vrlo bitna kako bi joj dijete moglo iskazivati svoje osjećaje odnosno kako bi oponašajući odrasle tijekom komunikacije s lutkom razvijalo svoj govor (Nikolić, 1996).

Tijekom obroka, s djecom možemo pričati o tome što jedu, postavljati im razna pitanja: „Reci mi koje je boje jabuka?“, „Je li ona velika ili mala?“ „Koje ti je najdraže jelo?“... Kada obavljamo kućanske poslove možemo zajedno s djecom brojati koliko određena riječ ima slova, na primjer kada pospremamo igračke, možemo brojati koliko ima slova u pojedinoj riječi „lutka“, „auto“, možemo uspoređivati koja je riječ duža, a koja kraća i ostalo (Apel, Masterson, 2004).

Na putovanjima s djecom možemo igrati igru „Kaladont“ tako da dijete započne određenu riječ na temelju zadnjeg slova iz prethodno izgovorene riječi (sto/–lopta–auto–oblak...). Isto tako djeca mogu tražiti suprotnosti (dječak–djevojčica, suho–mokro), mogu smišljati rimu što je odlična vježba za usavršavanje i unaprjeđenje rječnika, odnosno govora (Apel , Masterson, 2004).

Djecu ne smijemo zadirivati i prekidati tijekom komunikacije, već ih trebamo strpljivo saslušati kako bi nam iskazali svoje misli i osjećaje. Djetetu je potrebno da stekne iskustva kako bi razvilo svoje govorno-jezične sposobnosti, te ga zbog toga trebamo svakodnevno poticati. Vrlo je bitan ton koji koristimo tijekom interakcije s djecom, jer oni na taj način shvaćaju koliko nam je stalo do komunikacije sa njima te kako prenosimo određene poruke (Nikolić, 1996).

Moramo zapamtiti da naša uloga nije učenje djeteta o jeziku i govoru, već poticanje i razvijanje komunikacije. Razvoj govora se odvija svakodnevno, a na odraslima je koliko će i kako često vlastitu djecu usmjeravati na pravi put, stvarajući od njih osobe kojima će se kasnije u životu ponositi.

8. PROVOĐENJE ISTRAŽIVANJA VEZANOG ZA GOVOR DJECE U DOBI OD TREĆE DO ŠESTE GODINE ŽIVOTA

Cilj istraživanja je bio saznati kada je dijete izgovorilo prvu riječ sa značenjem, kako izgovara pojedine glasove, postoje li kod djece medicinske ili razvojne teškoće, koriste li djeca računalo kod kuće, koje sadržaje najčešće gledaju na TV ekranima, čitaju li im roditelji priče, ispravljaju li djecu tijekom pogrešnog izgovaranja riječi i ostalo.

8.1. Uzorak

Uzorak u ovome istraživanju čini 70 roditelja čija djeca pohađaju dječji vrtić „Gajnice“ u Zagrebu. Od ukupnog broja ispitanika 41,4% su dječaci te 58,6% djevojčice. Od toga je 17,1% trogodišnjaka, 31,4% četverogodišnjaka, 31,4% petogodišnjaka i 20% šestogodišnjaka što možemo vidjeti u tablici 1.

Rezultati istraživanja provedenog u dječjem vrtiću „Gajnice“ nam ukazuju da od 70-ero djece, 5,7%, odnosno četvero djece ima medicinske ili razvojne teškoće, dok 94,3%, odnosno 66 djece nema poteškoće. Od toga jedno dijete muca, jedno ima poremećaj jezičnog razumijevanja, jedno poteškoće sa sluhom te jedno rupu na srcu.

Tablica 1: Ispitanici prema spolu i dobi

Spol	Učestalost	Postotak (%)
Dječaci	29	41,4
Djevojčice	41	58,6
Dob djeteta	Učestalost	Postotak (%)
3 godine	12	17,1
4 godine	22	31,4
5 godina	22	31,4
6 godina	14	20,0

U tablici 2 je prikazano kada su djeca ispitanih roditelja krenula u jaslice ili dječji vrtić. Istraživanje je pokazalo da je 52,9% djece u jaslice krenulo između prve i druge godine života što je ujedno i najveći postotak djece. 37,1% djece je krenulo u jaslice/vrtić između druge i treće godine života, 7,1% djece između treće i četvrte godine, a 2,9% djece kasnije.

Tablica 2: Početak jaslica/dječjeg vrtića

Kada je dijete krenulo u jaslice / vrtić?	Učestalost	Postotak (%)
Između prve i druge godine	37	52,9
Između druge i treće godine	26	37,1
Između treće i četvrte godine	5	7,1
Kasnije	2	2,9

8.2. Metode prikupljanja podataka

U svrhu istraživanja korišten je upitnik putem kojega smo željeli istražiti kako djeca u periodu od treće do šeste godine života govore odnosno koriste li dijalekt tijekom komunikacije, koriste li računala, što gledaju na televiziji, čitaju li odnosno listaju li slikovnice i ostalo. Neka od postavljenih pitanja su bila: „Igra li Vaše dijete edukativne igre na računalu, ako igra, navedite koje su to igre“, istraživali smo i gledanje televizije pošto sadržaji na TV ekranima mogu biti korisni za razvoj dječjeg govora – „Koje sadržaje Vaše dijete najčešće gleda na televiziji“ (možete zaokružiti više odgovora) – crtiće, dokumentarne emisije (o životinjama i sl.), edukativni program za djecu, film (Unković, 2013.). Također smo upitali roditelje: „Izražava li se dijete gramatički točno tijekom govora“ – „Da“ ili „Ne“, „Dijete: prepričava priče, prepričava događaje, pamti tekstove pjesmica“ – ovdje su roditelji prilikom zaokruživanja mogli odabrati više odgovora.

Isto tako smo prilikom anketiranja roditelja željeli saznati demografske statistike djece.

Neka od postavljenih pitanja su bila: „Kojega je spola Vaše dijete?“, „Koliko godina i mjeseci ima Vaše dijete?“, „Postoje li kod djeteta medicinske ili razvojne teškoće?“...

Roditelje smo također upitali: „Kada je dijete krenulo u jaslice/vrtić“- između prve i druge godine, između druge i treće godine, između treće i četvrte godine ili kasnije, kada je dijete izgovorilo prvu riječ sa značenjem (sa 8 mjeseci, 10 mjeseci, oko prvog rođendana ili kasnije), „Dijete: ne govori, ali razumije govor odraslih, koristi kraće rečenice, izgovara poneke riječi ili koristi složene rečenice“, tepa li dijete, muca, izgovara li poneke glasove pogrešno ili pak sve glasove izgovara gramatički točno (mogućnost zaokruživanja više odgovora) (Unković, 2013.).

8.3. Postupak

Istraživanje je provedeno na način da su u dječjem vrtiću „Gajnice“ u Zagrebu dočekani roditelji čija djeca imaju od tri do šest godina. Kada su roditelji dolazili po svoju djecu, zamolili smo ih da odvoje nekoliko minuta te da odgovore na pitanja postavljena u anketi, također im je objašnjeno kako da odgovore na pojedinačna pitanja pošto su u nekima mogli zaokružiti više odgovora, a u nekima samo jedan. Svakom roditelju je pojedinačno naglašeno da se istraživanje koristi isključivo u svrhu pisanja završnog rada, te da je anketa anonimna.

8.4. Rezultati i interpretacija rezultata

8.4.1. Izgovaranje prve riječi, govor, izgovor kod djece, te gramatički točno izražavanje

Rezultati istraživanja su ukazali na to da je najviše djece – 34,3% prvu riječ sa značenjem izgovorilo sa 8 mjeseci, 22,9% sa deset mjeseci, 28,6% oko prvog rođendana te 14,3% kasnije.

Što se govora tiče, jedno dijete odnosno 1,4% djece ne govori, no razumije kada mu odrasli govore što može biti posljedica medicinskih ili razvojnih teškoća, šestero djece tj. 8,6% koristi kraće rečenice, jedno dijete – 1,4% od ukupnih

ispitanika izgovara poneke riječi, dok većina djece 62 – 88,6% koristi složene rečenice.

Kada govorimo o izgovaranju riječi, rezultati ankete nam ukazuju da 2,9% djece tepa, 1,4% muca, 40% djece neke glasove izgovara pogrešno te 54,3% djece pravilno izgovara sve glasove.

Rezultati prikazani u tablici 3 nam ukazuju da 82,9% djece u dobi od treće do šeste godine života gramatički točno govori tijekom komunikacije, te da pravilno koriste jedninu i množinu, dok se 17,1% djece gramatički nepravilno izražava.

Kao što je ranije navedeno, djeca u dobi od treće do šeste godine bi trebala govoriti na način da ih drugi razumiju, iako su čak do pete godine života prisutne gramatičke pogreške što je vidljivo u rezultatima istraživanja.

Tablica 3: Izgovaranje prve riječi, govor, izgovor kod djece, te gramatički točno izražavanje

Dijete je prvu riječ sa značenjem izgovorilo sa:	Učestalost	Postotak (%)
8 mjeseci	24	34,3
10 mjeseci	16	22,9
Oko prvog rođendana	20	28,6
Kasnije	10	14,3
Dijete:	Učestalost	Postotak (%)
Ne govori, ali razumije govor odraslih	1	1,4
Koristi kraće rečenice	6	8,6
Izgovara poneke riječi	1	1,4
Koristi složene rečenice	62	88,6
Dijete:	Učestalost	Postotak (%)
Tepa	2	2,9
Muca	2	2,8
Neke glasove pogrešno izgovara, npr. glas „r“	28	40,0
Pravilno izgovara sve glasove	38	54,3
Izražava li se dijete gramatički točno tijekom govora?	Učestalost	Postotak (%)
Da	58	82,9
Ne	12	17,1

8.4.2. Prepričavanje

Anketirajući roditelje smo doznali da 1,4% djece prepričava priče, 70,0% prepričava priče, događaje i pamti tekstove pjesmica, 2,9% prepričava priče i pamti tekstove pjesmica, 5,7% samo prepričava događaje, 12,9% djece prepričava događaje i pamti tekstove pjesmica te 7,1% djece samo pamti tekstove pjesmica.

Tablica 4: Prepričavanje

Dijete:	Učestalost	Postotak (%)
Prepričava priče	1	1,4
Prepričava događaje	2	5,7
Pamti tekstove pjesmica	5	7,1
Prepričava priče i događaje, pamti tekstove pjesmica	49	70,0
Prepričava priče i pamti tekstove pjesmica	2	2,9
Prepričava događaje i pamti tekstove pjesmica	9	12,9

8.4.3. Korištenje dijalekta, govorenje i učenje stranog jezika

Anketirajući roditelje smo dobili rezultate koji ukazuju na to da 40,0% djece koristi dijalekt, dok 60,0% djece ne govori dijalektom već štokavskim narječjem.

Što se tiče govorenja stranog jezika 14,3% djece ga govori, dok 85,7% ne govori, ali ipak 35,7% uči strani jezik, a 64,3% ne uči što će nam pokazati sljedeća tablica.

Tablica 5: Korištenje dijalekta, govorenje i učenje stranog jezika

		Učestalost	Postotak (%)
Govori li dijete dijalektom?	Govori	28	40,0
	Ne govori	42	60,0
Govori li dijete osim hrvatskog neki drugi strani jezik?	Govori	10	14,3
	Ne govori	60	85,7
Uči li dijete još koji jezik paralelno s hrvatskim?	Uči	25	35,7
	Ne uči	45	64,3

8.4.4. Korištenje računala, igranje edukativnih igara te gledanje televizije

Slijedeće pitanje koje je postavljeno roditeljima je „Koriste li njihova djeca računalo kod kuće“ te ako koriste, kakve igre igraju na njemu. U današnje vrijeme djeca sve više sjede kod kuće igrajući se na tabletu ili računalu, a sve manje vremena provode igrajući se na zraku sa svojim vršnjacima. Računala mogu biti korisna ukoliko ih djeca koriste na pravilan način, a da bi do toga došlo potrebna je pomoć i nadzor roditelja.

Pa tako rezultati istraživanja ukazuju da 58,6% djece koristi računalo, a 41,4% ne koristi što će nam prikazati tablica 6, od toga 50,0% djece igra edukativne igre, te 50,0% ne igra. Djeca na računalu najčešće igraju puzzle i sunčicu, memory, razne mozgalice, Dora istražuje, asocijacije, rebus, bojanke te šah/damu. Čak 18,6% roditelja ne zna kako se zovu nazivi edukativnih igara, odnosno ne mogu se sjetiti.

Roditeljevo neznanje nam može ukazati na to da ne prate što njihovo dijete radi kada provodi vrijeme na računalu što nikako nije dobro zbog toga što može doći do gledanja i igranja neprimjerenih sadržaja koji mogu imati negativan utjecaj na djetetovo ponašanje.

Slijedeće postavljeno pitanje roditeljima je bilo vezano za gledanje sadržaja na TV ekranima. Roditelji bi tijekom djetetovog gledanja televizije trebali imati jednaku odgovornost kao i kada njihovo dijete koristi računalo zbog toga što sadržaji na TV programima trebaju biti prikladni djetetovoj dobi te trebaju biti edukativni.

Maleno dijete svakim danom trebamo poticati na stjecanje novih znanja i vještina na način da sudjeluje u raznim aktivnostima. Roditelji su najznačajnije osobe u djetetovom životu pa upravo zbog toga trebaju djetetu pružiti pravi primjer kako bi ono moglo sudjelovati u društvenoj zajednici. Upravo zbog toga je bitan nadzor tijekom gledanja televizije, te poticanje djeteta da izrazi svoje osjećaje i govori o novostečenom znanju koje je dobilo gledajući TV istodobno razvijajući govor.

Istraživanje je pokazalo da najviše djece gleda crtiće – 37,1%. Isto tako djeca gledaju i dokumentarne emisije, edukativne programe te nešto manje filmove.

Tablica 6: Korištenje računala i igranje edukativnih igara

		Učestalost	Postotak (%)
Koristi li vaše dijete računalo kod kuće?	Koristi	41	58,6
	Ne koristi	29	41,4
Igra li Vaše dijete edukativne igre na računalu?	Igra	35	50,0
	Ne igra	35	50,0

8.4.5. Čitanje priča djetetu, samovoljno listanje slikovnica i ispravljanje dječjeg govora

Ranije je navedeno da je vrlo korisno djeci čitati priče jer oni na taj način uče o svijetu, odnosno o životinjama, biljkama, raznim zanimanjima i odnosima u društvu. Djeca vrlo često tijekom čitanja priča pokazuju empatiju tj. suosjećanje prema likovima pa zbog toga nakon što završimo sa čitanjem moramo sa djecom pričati o radnji određene priče posebice one koja može negativno utjecati na djetetove emocije.

Istraživanje je pokazalo da 97,1% roditelja čita djeci priče, dok 2,9% ne čita.

Tablica 7 nam ukazuje na to koliko često roditelji čitaju priče. Pa tako 34,3% roditelja to čini svakodnevno, 51,4% često, a 14,3% roditelja rijetko čita priče.

Anketa je pokazala da 95,7% djece pokazuje zanimanje za knjigu, a 4,3% ju ne lista samovoljno. Samim time dolazimo do saznanja da djeca vole knjige. One koje im se sviđaju, donose roditeljima ili drugim odraslim osobama da im čitaju nekoliko puta zbog zanimljive radnje koja odgovara njihovoj dobi.

Tablica 7: Čitanje priča djetetu i samostalno listanje, odnosno čitanje knjiga

		Učestalost	Postotak (%)
Čitate li priče Vašem djetetu?	Da	68	97,1
	Ne	2	2,9
Koliko često čitate priče Vašem djetetu?	Svakodnevno	24	34,3
	Često	36	51,4
	Rijetko	10	14,3
Čita li Vaše dijete samovoljno odnosno lista slikovnice, knjige, enciklopedije?	Da	67	95,7
	Ne	3	4,3

Sljedeća tablica nam prikazuje koliki postotak roditelja ispravlja svoju djecu tijekom pogrešnog izgovaranja riječi. Kao što je prije navedeno, zadatak odraslih nije ispravljanje već poticanje dječjeg govora. Na taj način djecu obeshrabrujemo te im rušimo samopouzdanje tijekom komunikacije.

Anketa nam ukazuje na to da 81,4% roditelja ispravlja dijete tijekom pogrešnog izgovaranja riječi, dok 18,6% ne ispravlja.

Tablica 8: Ispravljanje dječjeg govora

		Učestalost	Postotak (%)
Ispravljate li Vaše dijete kada krivo izgovori riječ ili rečenicu?	Da	67	81,4
	Ne	3	18,6

8.4.6. Samostalno pisanje i poznavanje slova

Zadnja dva postavljena pitanja u anketi su bila vezana za djetetovo pisanje i poznavanje slova.

Istraživanje je pokazalo da 61,4% djece zna pisati neke riječi, dok 38,6% ne zna, što je prikazano u tablici 9.

Također nam tablica 9 ukazuje na to da 42,9% djece poznaje sva slova abecede, a 57,1% ne zna sva slova.

Razlozi tomu mogu biti mnogobrojni, a to su djetetova dob, zaposlenost roditelja te način na koji se roditelji bave svojom djecom.

Tablica 9: Samostalno pisanje i poznavanje slova

		Učestalost	Postotak (%)
Zna li Vaše dijete napisati svoje ime i neke riječi kao što su mama, tata i slično?	Da	43	61,4
	Ne	27	38,6
Poznaje li Vaše dijete sva slova abecede?	Da	30	42,9
	Ne	40	57,1

9. ZAKLJUČAK

Govor je najvažniji oblik komunikacije kojeg moramo razvijati već od djetetova rođenja. Najvažniji period za razvoj govora je predškolsko doba tijekom kojega dijete stječe razna znanja i vještine. Postavljajući djetetu pitanja, navodimo ga na komunikaciju te samim time pospješujemo djetetov govorni razvoj. Ukoliko dijete slijedi pravilan put razvoja, te ukoliko ne dolazi do medicinskih ili razvojnih teškoća, njegov govor bi trebao biti uredan. Ako roditelji primijete da s djetetom nešto nije u redu, odnosno ako dijete zaostaje u govoru, potrebno je što prije potražiti stručnu pomoć kako bi se određene teškoće pravovremeno mogle sankcionirati ukoliko je to moguće.

Računalo, televizija, knjige i igra su vrlo korisni što se tiče djetetova govora ukoliko su primjereni njegovoj dobi. Kao što je ranije navedeno, roditelji su primarne osobe koje djetetu trebaju pružiti kvalitetno djetinjstvo, podržavajući ga. Govor možemo razvijati tijekom svakodnevnih aktivnosti (tijekom pospremanja igračaka, čišćenja, boravka u prirodi, na putovanjima...). Vrlo je važna igra putem koje potičemo bogaćenje rječnika, npr. kaladont, pantomima, prepoznavanje šumova iz prirode, opisivanje raznih predmeta, životinja, događaja.

Pošto u trećoj godini života dolazi do bogaćenja rječnika i napretka tijekom komunikacije, važno je uvažavati ono što nam dijete govori. Iako djeca tada znaju miješati stvarnost i maštu, roditelji ih trebaju navoditi na pravi put, objašnjavajući im zbilju. Četverogodišnjaci počinju pričati o bliskoj prošlosti, te znaju objasniti za što određeni predmeti služe pa ih samim time trebamo poticati na govor komunicirajući o onome što se dogodilo, npr. „Što si radio u vrtiću“. Petogodišnja djeca pokazuju interes za okolinu, empatični su, odnosno suosjećaju sa drugim osobama. Njihov rječnik je sličan rječniku odraslih. Oni smišljaju razne rime, pjesmice, igraju se riječima, prepričavaju razne priče i događaje. Upravo zbog toga, kao što su roditelji i prije poticali govor djeteta, moraju ga poticati i dalje kako bi se usavršio do krajnjih granica djetetovih mogućnosti. Šestogodišnjak pak pokazuje veliki interes za radne listiće, postepeno se pripremajući za školske obveze. Dijete ove dobi shvaća uzročno-posljedične veze o kojima i govori „Danas ne želim ići u vrtić jer neće biti

Ane pa se neću imati sa kime igrati“. Govore molim, hvala, izvoli, oprosti čime uviđamo da se dijete razvija u punom smislu.

Sa navršenom šestom godinom, razvoj govora ne prestaje već se on razvija iz dana u dan putem interakcija sa okolinom. Važno je da odrasli djeci budu pravi primjer pomoću kojega će dijete stjecati nova znanja i vještine. Svakodnevnim radom s djecom, pružajući im podršku, hrabreći ih i potičući, obogaćujemo njegov govorno-jezični razvoj. Zbog toga djecu ne smijemo zanemariti ni u kojem periodu života jer su oni jednako važni kao i odrasle osobe.

Anketirajući roditelje potvrdili smo ono što je ranije navedeno u tekstu, a to je da djeca u periodu od treće do šeste godine života govore tako da ih odrasli razumiju. Tijekom komunikacije većina njih koristi složene rečenice, iako se kod nekih javljaju pogreške u izgovoru pojedinih glasova što je specifično za trogodišnjake i četverogodišnjake. Prepričavaju razne priče i događaje te pamte tekstove pjesama. Vole igrati edukativne igre na računalu i gledati razne sadržaje na televiziji. Pokazuju veliki interes za knjige te uživaju kada im odrasli čitaju. Većina njih zna napisati poneke riječi što je karakteristično za petogodišnjake i šestogodišnjake te još uvijek ne poznaju sva slova abecede što je sasvim razumljivo za ovo razdoblje života.

LITERATURA

1. ANDREŠIĆ, D., BENC ŠTUKA, N., GUGO CREVAR, N., IVANKOVIĆ, I., MANCE V., MESEC, I., TAMBIĆ, M. (2009.) *Najčešći poremećaji jezično-govorne komunikacije djece predškolske dobi, Priručnik za roditelje, odgojitelje, pedijatre i sve koji prate razvoj djece*, Zagreb: Hrvatsko logopedsko društvo, Sekcija predškolskih logopeda grada Zagreba
2. APEL, K., MASTERSON, J. (2004.) *Jezik i govor od rođenja do 6. godine (od glasanja i prvih riječi do početne pismenosti – potpuni vodič za roditelje i odgojitelje)*. Lekenik. Ostvarenje d.o.o.
3. MATIĆ, R. (1986.) *Metodika razvoja govora dece (do polaska u školu) treće dopunjeno izdanje*, Beograd: Izdavačko grafička radna organizacija „Nova prosveta“
4. NIKOLIĆ, S. (1996.) *Svijet dječje psihe*. Zagreb: Prosvjeta
5. PETI - STANTIĆ, A., VELIČKI, V., (2008.) *Jezične igre za velike i male*. Zagreb: Alfa d.d
6. RADE, R. (2005.) *Poticanje ranog govorno-jezičnog razvoja*. Zagreb: FoMa
7. RATHUS, S. A., (1994.) *Temelji psihologije*. Jastrebarsko: Naklada Slap
8. SHERIDAN, D., M., *Dječji razvoj od rođenja do pete godine*. Zagreb: Educa, Nakladno društvo d.o.o.
9. STARC, B., ČUDINA OBRADOVIĆ, M., PLEŠA, A., PROFACA, B., LETICA, M., (2004.) *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi, Priručnik za odgojitelje, roditelje i sve koji odgajaju djecu predškolske dobi*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga
10. VODOPIJA, I., (2007.) *Dijete i jezik, od riječi do SMS-a*. Osijek: Matica hrvatska
Mrežne stranice
1. BLAŽI, D. (1994.) *Utjecaj okoline na razvoj govora u djece*. Defektologija [Online] 30 (2/prosinac) str. 153. Dostupno na <http://hrcak.srce.hr/108627> [Pristupljeno: 04. srpnja 2017.]
2. Nepoznat autor [Online] (2011) *Razvoj jezika i govora od rođenja do sedme godine*, <http://logotherapy.hr/dijagnostika-i-terapija/razvoj-jezika-i-govora/>. [Pristupljeno: 05. srpnja 2017.]

3. Nepoznat autor [Online] (2013.) *Komunikacija, jezik i govor – u čemu je razlika?*, <http://www.centar-logos.hr/jezik-i-govor-u-cemu-je-razlika/>. [Pristupljeno: 04. srpnja 2017.]
4. Nepoznat autor [Online] (2017) *Razvoj govora od rođenja do pete godine*, http://www.logopedica.ba/?page_id=56. [Pristupljeno: 05. srpnja 2017.]
5. ŠEGO, J. (2009.) *Utjecaj okoline na govorno-komunikacijsku kompetenciju djece; jezične igre kao poticaj dječjem govornom razvoju*. Govor [Online] 26 (2/rujan) str. 119. Dostupno na http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=244957 [Pristupljeno: 06. srpnja 2017.]
6. UNKOVIĆ, N. (2013.) *Utjecaj okoline na razvoj dječjeg govora*. Završni rad., Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

POPIS TABLICA

Tablica 1: Ispitanici prema spolu i dobi

Tablica 2: Početak jaslica/dječjeg vrtića

Tablica 3: Izgovaranje prve riječi, govor, izgovor kod djece, te gramatički točno izražavanje

Tablica 4: Prepričavanje

Tablica 5: Korištenje dijalekte, govorenje i učenje stranog jezika

Tablica 6: Korištenje računala i igranje edukativnih igara

Tablica 7: Čitanje priča djetetu i samostalno listanje, odnosno čitanje knjiga

Tablica 8: Ispravljanje dječjeg govora

Tablica 9: Samostalno pisanje i poznavanje slova

SAŽETAK

Tema ovog završnog rada je razvoj govora djeteta u dobi od treće do šeste godine života. U teorijskom djelu se spominje govor, razvoj jezika i razvoj govora od treće do šeste godine. Isto tako se upoznajemo sa usporenim razvojem govora, razlikama u govoru kod dječaka i djevojčica, te govorimo o prvorodnom i drugorodnom djetetu. U tekstu su spomenuti čimbenici koji utječu na unaprijeđenje i bogaćenje govora (roditelji, televizija, računalo, knjige, igra). Navedene su igre i razni primjeri aktivnosti kojima možemo poticati dječji govor. Provedeno je i istraživanje na način da je anketirano 70–ero roditelja čija djeca imaju od tri do šest godina i pohađaju dječji vrtić. Cilj istraživanja je bio saznati kada je dijete izgovorilo prvu riječ sa značenjem, kako izgovara pojedine glasove, postoje li kod djece medicinske ili razvojne teškoće, koriste li djeca računalo kod kuće, koje sadržaje najčešće gledaju na TV ekranima, čitaju li im roditelji priče, ispravljaju li djecu tijekom pogrešnog izgovaranja riječi i ostalo.

Ključne riječi: govor, razvoj jezika, usporeni razvoj govora, istraživanje

SUMMARY

The topic of this final thesis is development of child's speech from age of three to six. In the theoretical part we talk about speech, language development and speech development from the third to the sixth year. We also talk about symptoms of delayed speech, differences between speech of boys and girls and we also talk about first borns and second borns child. We are talking about factors which influence development and enrichment of speech (parents, television, computers, books, games). We are naming games and other activities with which we can influence child's speech. We are also mentioning skills of deepening speech development. The survey was conducted with seventy parents whose children are between ages of three and six and are attending kindergarten. Goal of the research was to find out when child said their first word with meaning, how it pronounces some sounds, do medical and development difficulties exist, do children use computer at home, which programmes they usually watch on television, do their parents read them stories, do parents correct them if their pronunciation is wrong and etc.

Key words: speech, language development, symptoms of delayed speech development, research